

OCENE IN POROČILA

Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana. Ljubljana: Zgodovinski arhiv 1980. (Gradivo in razprave, 2). 381 strani.

Popolnoma odveč je dokazovati, kakšnega pomena so za zgodovinsko vedo urejeni arhivi, zato so izdaje vodnikov po njihovih fondih vedno pomemben in razveseljiv dogodek. Zgodovinski arhiv Ljubljana si je z izdajo svojega vodnika sam podaril najlepše darilo za osemdesetletnico obstoja, ki jo je praznoval leta 1978. S tem je nadaljeval pohvale vredno tradicijo, saj je bil leta 1959 prvi arhiv v Sloveniji, ki je objavil pregled svojih fondov v publikaciji 60 let Mestnega arhiva Ljubljanskega (tako se je arhiv imenoval do preimenovanja v letu 1973).

V uvodu publikacije so navedene tudi nekatere težave, ki so spremljale njeno nastajanje, obravnavano je tudi vprašanje, kako oblikovati gradivo, da bo hkrati dovolj informativen prikaz vsebine in oblike arhivalij, da ne bo po eni strani zgolj suho nastevanje fondov, po drugi pa, da se ne bi preveč razraslo v želji za čimvečjo popolnostjo. Odločili so se za kompromisno rešitev.

Uvodnim mislim sledi izčrpen pregled zgodovine Mestnega oziroma Zgodovinskega arhiva Ljubljane v obdobju 1898—1978. Lepo je prikazana njegova rast od službe, ki jo je mesto ustanovilo na kožo Antona Askerca preko razvoja v pravo znanstveno ustanovo, v ustanovo, ki je iz ljubljanske prerasla v arhiv, ki zajema vso osrednjo Slovenijo. Iz pregleda se poučimo o varstvu arhivskega gradiva v posameznih občinah, o arhivskih skladiščih, delavcih arhiva in njihovem strokovnem delu ter o njihovi organizaciji in samoupravljanju.

Nadaljnja poglavja vsebujejo napotke za uporabo vodnika, zbirne podatke o ustvarjalcih gradiva ter napotke za uporabo arhivskega gradiva, torej same koristne informacije, ki jih bodo uporabniki uslug Arhiva zelo veselili.

Jedro publikacije je seveda posvečeno pregledu arhivskih fondov, najprej mesta Ljubljane ter ljubljanskih občin, nato pa gradiva z območja občin Cerknica, Črnomelj, Domžale, Grosuplje, Idrija, Jesenice, Kamnik, Kočevje, Kranj, Litija, Logatec, Metlika, Novo mesto, Radovljica, Škofja Loka, Trebnje, Tržič in Vrhnika.

Kot je lepo navedeno v napotkih za uporabo vodnika, je gradivo znotraj zgoraj omenjenih teritorialnih enot razdeljeno na naslednje enote: Državna uprava in samouprava (do leta 1945), Orožništvo in vojaštvo, Fašistične in nacionalsocialistične organizacije, Enote in ustanove narodnoosvobodilnega boja, Organi družbenopolitičnih skupnosti, Družbenopolitične organizacije, Pravosodje, Zaposlovanje in socialno zavarovanje, Gospodarstvo, Družbene dejavnosti (zdravstvo, socialno-varstvo, šolstvo in izobraževanje, znanost, kultura in informacije), Osebna in privatna področja ter zbirke (politične stranke, strokovne organizacije, druge organizacije, društva, verske skupnosti, graščine, družine in osebe, zbirke, zbirni fondi ter depoziti). Pri vsakem posameznem fondu so navedeni podatki o količini gradiva, njegovih okvirnih letnicah, o obstoječih popisih, administrativnih ter arhivističnih pripomočkih, izčrpno je prikazano gradivo samo. Vrednost vodnika povečuje še abecedno kazalo fondov in zbirk.

Če ob koncu strnemo vse povedano, moremo ugotoviti, da je Vodnik po fondih Zgodovinskega arhiva Ljubljana izredno koristna publikacija, ki bo olajšala marsikatero zgodovinsko raziskavo.

Andrej Vovko

Goriški letnik, 7. Nova Gorica: Goriški muzej, 1980, 308 strani.

Sedma številka novogoriškega zbornika ima podobno kot nekatere pred njo težišče na zgodovinskih prispevkih. Kot novost se v tej številki pojavlja prispevek inozemskega avtorja. Novo in spodbudno je tudi, da je sofinanciranje sedme številke prevzela Raziskovalna skupnost Slovenije, ki je tako prevzela del tako perečega finančnega bremena od ajdovske, novogoriške in sezanske kulturne skupnosti.

Prispevkom Draga Svoljška o bronasti figurici iz Tolmina, študenta arheologije Jerneja Zavrtanika o novi arheološki najdbi v Solkanu in etnologinje Zmage Kumer o pevskem ter plesnem izročilu z Gore nad Vipavsko dolino sledi vrsta prispevkov, ki so jih avtorji prebrali na posvetovanju »Goriška srečanja« 9. in 10. novembra 1979 v Novi Gorici, ki sta ga pripravila Goriški muzej ter Inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, posvečeno pa je bilo 60-letnici KPJ,

35-letnici 2. in 3. pokrajinske konference KPS za Primorsko ter 35-letnici izvolitve PNOO. Drago Sedmak v svojem prispevku obravnava prvo socialistično glasilo na Goriškem (Nuova idea), ki je izhajalo v Gradišču ob Soči in v Gorici v letih 1902—1904. Izhajalo je v italijansčini, kljub temu pa so ga brali tudi slovenski delavci, med uredniki pa sta bila tudi Anton Gorkič in France Milost. France Rozman ugotavlja v svoji razpravi v glavnem na podlagi časopisnih virov in literature stališče slovenske socialne demokracije do kmečkega vprašanja v času pred prvo svetovno vojno, nato pa naglaša posebno stališče goriških socialnih demokratov, ki so se z zavzemanjem za kmete postavili na drugačne pozicije kot vodstvo stranke. Petar Strčić je raziskal odnose Josipa Broza Tita do Istre v času med svetovnima vojnama. Avtor navaja vire, ki jih je Tito uporabljal za spoznavanje istrske problematike, in stike, ki jih je imel z nekaterimi Istrani. Prispevek zaključuje kratek pregled Titovih stališč do Istre neposredno pred napadom na Jugoslavijo leta 1941. France Klopčič je proučeval nacionalno politiko slovenskih primorskih komunistov pod vplivom nacionalnega programa KPJ iz leta 1924 ter njen odmev v KPI v obdobju do 1930. Zlasti po zaslugi prizadevanj Vladimirja Martelanca je tudi KPI v nacionalnih zadevah sprejela novo usmeritev. Milica Kacin-Wohinz je razpravljala o stališčih italijanske in jugoslovanske komunistične partije do slovenske in hrvaške manjšine v Julijski krajini, ki so jih poenotili v znani izjavi treh partij iz leta 1934. Boris Mlakar je v okviru svojih raziskav o primorskem domobranstvu obravnaval njegovo propagando. Ta propaganda je bila v obdobju pred kapitulacijo Italije na nizki ravni brez trdnega organizacijskega okvira. Po kapitulaciji Italije je skušala prerasti v obnovitev celotne slovenske kulture na Primorskem, kar pa ji zaradi privrženosti Primorcev NOB ni uspelo.

Ostale daljše razprave niso v zvezi z »Goriškim srečanjem«. Slavica Plahuta obravnava narodnoosvobodilne tehnike na Vipavskem v obdobju 1941—1945 od njihovih začetkov v prvem vojnem letu, preko prve prave tehnike leta 1942 do organizacije okrožne ciklostilne tehnike Javornik, ki je delovala do februarja 1945, ko so jo ukinili zaradi težkih razmer med sovražnikovo ofenzivo. Prispevka Tomaža Pavšiča in Slavice Kovač-Mlakar sta nadaljevanji iz prejšnje številke »Goriškega letnika«. Pavšič popisuje spomenike in spominske plošče v občinah Ajdovščina, Idrija, Nova Gorica, Sezana in Tolmin, in sicer po abecednem redu na njih izpisanih imen. Tokratni prispevek obsega imena med K in R. Kovač-Mlakarjeva dodaja svojemu prispevku o skladatelju Vinku Vodopivcu bibliografijo njegovih del, ki obsega 1217 enot, domneva pa tudi, da poleg njih obstaja še kakih 300 del. Bibliografiji je dodano tudi kazalo. Upokojeni knjižničar iz Gorice Francesco Posa objavlja popis 56 inkunabul, ki jih hranijo goriške knjižnice. Popis je bil nujen zaradi nanovo odkritih primerkov inkunabul.

Rubrika zapiskov prinaša prispevke Andreja Ljubomira Lisca o dijakih zagrebških šol s področja Primorske v obdobju 1776—1918, Pavla Medveščka o pozabljenih pustnih običajih med Sočo in Idrijo, Toneta Zorna o orožniških poročilih o dogajanju na jugoslovansko-italijanski demarkacijski črti leta 1921, Marka Vuka o posvetovanju predstavnikov slovenskih krajevnih zbornikov ter Branka Marušiča o »Goriških srečanjih 1979«. Rubrika Nekrologi prinaša spominske zapiske o petih umrlih sodelavcih, mnogo zanimivih ocen in poročil pa je tudi o revijah, ki jih sicer ostali slovenski strokovni tisk ne spremlja.

Goriški letnik tudi z zadnjo številko dokazuje, da sledi svoji načrtani poti in da se je uveljavil v slovenskem prostoru kot uspešna strokovno-znanstvena revija, ki presega svoj teritorialni okvir.

Andrej Vovko

Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike, 2—4. Ljubljana: Slovenska matica, 192 + 191 + 266 strani.

Slovenska matica je leta 1971 začela izdajati Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike. S tem Zbornikom je poskušala zapolniti praznino, ki je kar predolgo vladala pri nas. Do sedaj so izšli štirje zvezki in tako že lahko rečemo, da dokaj uspešno izpolnjuje zadano nalogo. Zbornik vsebuje različne razprave iz zgodovine naravoslovja in tehnike. Čeprav so pisane v dovolj razumljivem jeziku tudi za nestrokovnjake, pa je vendarle tako, da bi pravo kritično oceno lahko podal le strokovnjak ali strokovnjaki za posamezna področja. S tem podajam le splošen pregled snovi in problemov, ki jih posamezni zvezki obravnavajo. O prvem zvezku je Zgodovinski časopis že dokaj obširno poročal (27, 1973, str. 383—385). V drugem letniku, ki je izšel leta 1974, se nadaljuje razprava Zmaga Bufona o vlogi naravoslovja v slovenskem narodnem prebujanju. V njej so predstavljena sicer že znana dejstva, ki pa so zaradi avtorjevega pogleda na snov in pristopa do nje nekoliko drugače osvetljena, kakor smo navajeni. Žal je konec tega zanimivega obravna-